

point of view of Ukrainian and Belarusian scholars. The problems that Belarus has to date in the financial and foreign exchange market have called into question the promise of its economic model.

Key words: Republic of Belarus, domestic policy, economy, socio-economic model, market economy.

УДК 334 (477+549)

Тетяна Лахманюк

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ІСЛАМСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ПАКИСТАН (1991–2014 РР.)

У статті автор розглядає історію українсько-пакистанських міждержавних взаємин; визначає основні закономірності й тенденції зародження і розвитку співробітництва між Україною та Ісламською Республікою Пакистан, його місце в структурі міжнародних відносин; висвітлює історико-політичні передумови і чинники налагодження співпраці між даними країнами у нових геополітичних умовах; досліджує основні тенденції процесу становлення та розвитку торгівельно-економічних зв'язків, механізми формування і реалізації повноцінних двосторонніх відносин; аналізує напрямки торгівельно-економічної співпраці між Україною та Ісламською Республікою Пакистан, її зміст і пріоритети; акцентує увагу на договірно-правовій базі цих контактів; показує місце українсько-пакистанських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Ключові слова: Україна, Ісламська Республіка Пакистан, торгівельно-економічна співпраця, відносини, зовнішня політика.

У період посилення глобалізації для багатьох країн, включаючи Україну й Ісламську Республіку Пакистан (далі – ІРП), зовнішній чинник, тобто побудова, зміцнення і розвиток міжнародних відносин, не дивлячись на їх різноманітність, національно-культурні, національно-релігійні та інші відмінності, знаходить один із ключових напрямків. Це впливає на вирішення найважливіших соціально-економічних проблем і, багато в чому, сприяє зміцненню їх національних економік, виробничих сил, їх національної незалежності, політичної самостійності, у тому числі й безпеки держав.

Актуальною проблемою сьогодення залишається вивчення українсько-пакистанських відносин у торгівельно-економічній сфері, визначення специфіки договірно-правової бази співробітництва.

Метою дослідження є аналіз основних подій історії налагодження і розвитку українсько-пакистанських міждержавних взаємин. Завдання: висвітлити історико-політичні передумови та чинники налагодження українсько-пакистанської співпраці в нових геополітичних умовах; дослідити основні тенденції процесу становлення і розвитку торгівельно-економічних зв'язків, механізми формування та реалізації повноцінних двосторонніх відносин; показати місце українсько-пакистанських стосунків у структурі міжнародних відносин.

Актуальність започаткованого дослідження зумовлена також тим, що наукових праць дослідницького спрямування з даної проблематики в українській історіографії практично немає. Це пояснюється незначною віддаленістю у часі, незавершеністю процесу, варіативністю двосторонніх стосунків, що вимагає подальшого ґрунтовного, цілісного й об'єктивного вивчення. Однак закономірно, що ці питання в час розвитку оновленої державності України дедалі більше стають предметом дослідження вчених. Окремі аспекти досліджуваної теми висвітлено у працях М. Антохіва [1], П. Черника [7], можна виділити також В. Макуха, який займався дослідженням взаємовідносин між Україною і країнами Південної Азії, в тому числі й України та Пакистану [5].

Аналіз стану торгівельно-економічних відносин України й Ісламської Республіки Пакистан свідчить про певні зрушення в розвитку двосторонньої торгівлі та їх значення для просування і закріплення українських товарів у регіоні.

Показники загального обороту торгівлі товарами між Україною та ІРП, в цілому, характеризують позитивну динаміку розвитку двостороннього торгівельного співробітництва.

Перспективними напрямками двостороннього економічного співробітництва між Україною і Пакистаном є: геологорозвідка корисних копалин, сільське господарство, переробні галузі, військова сфера, науково-технічна сфера, будівельний комплекс [4].

Пакистанська сторона прагне задіяти досвід співробітництва з Україною, набутий ще за часів СРСР, для відновлення застарілих виробництв, використання сумісних технічних стандартів і порівняно дешевої технологічної української продукції [3]. Особливий інтерес для Пакистану складають українські передові технології у сфері металургії, машинобудування, енергетики, вітчизняного ВПК, геології, виробництві агропромислової продукції [7].

Перші значні економічні контракти між ІРП незалежною Україною були укладені у військово-технічній сфері ще в 1996 р. Одним із них є широковідомий багатомільйонний танковий контракт,

який забезпечив Пакистан найсучаснішою бронетехнікою, а Україну й вітчизняні підприємства – перспективними багаторічними замовленнями [3].

23–30 травня 2000 р. відбувся візит до ІРП делегації Державного комітету промислової політики України та Української зовнішньоекономічної асоціації «Важмашімпекс». Досягнуто попередніх домовленостей про участь українських компаній в реконструкції пакистанських залізниць, поставках необхідного обладнання, локомотивів, вагонів, а також у проектуванні, спорудженні й реконструкції металургійних потужностей в Пакистані.

3–7 липня 2000 р. – візит в Україну федерального секретаря (міністра) залізниць і комунікацій Ісламської Республіки Пакистан Джаведа Ашрафа. Під час візиту підписано Протокол про початок двостороннього співробітництва у реконструкції пакистанських залізниць [4].

Співробітництво у військовій і військово-технічній сферах розвивається в різних напрямках, у т.ч. через спільне тренування та стажування офіцерів, технічних експертів і пілотів Пакистану в Україні, через поставки та спільні розробки високотехнологічного озброєння і обладнання для сухопутних, військово-морських, військово-повітряних сил Пакистану. Пакистанський оборонно-промисловий комплекс має намір продовжувати співпрацю з Україною у розробці технологій та виробництві військової продукції (зокрема, в спільному складанні й сервісному обслуговуванні головного бойового танку «Аль-Халід», який постачається у пакистанську армію та експортується в інші мусульманські країни) [5, с. 14–16].

Найбільш успішно у даний час розвиваються економічні зв'язки в тих сферах, де українські компанії є конкурентоспроможними з точки зору технологічних рішень і цінової політики. Найбільш динамічно на пакистанський ринок просувається продукція українських машинобудівних, металургійних підприємств, устаткування для харчової, текстильної та хімічної промисловості, важкої автотехніки й тракторів, локомотивів, залізничного рухомого складу.

Значний потенціал співробітництва між двома країнами розвивається в аграрному секторі. Зокрема, пакистанська «вітамінна продукція» (апельсини, мандарини, банани, манго), а також високоякісний рис, картопля стають усе більш знайомими українським споживачам. ІРП пропонує Україні широкий спектр текстильної, фармацевтичної продукції, медичного обладнання, виробів із шкіри, спортивний інвентар, трикотаж, одяг тощо.

У свою чергу, Україна стала одним з основних експортерів зернової продукції та олійних культур на місцевому ринку, відома серед пакистанських аграріїв продукцією і устаткуванням сільськогосподарського призначення [7].

У даний час спостерігається стала тенденція щодо розширення номенклатури експортно-імпортних операцій, диверсифікації напрямків співробітництва суб'єктами господарювання двох країн. Значно розширилася представленість українських і пакистанських компаній у виставкових заходах, які на регулярній основі проводяться в Україні та Пакистані. Зокрема, українська експозиція традиційно викликає велику увагу фахівців й найкраще репрезентується на традиційній міжнародній виставці оборонного виробництва «IDEAS» у пакистанському місті Карачі.

Зацікавленість і готовність сторін до нарощування взаємовигідного економічного співробітництва доведені практичною діяльністю та торгівельними показниками. Зокрема, за двадцять років розвитку двосторонніх відносин середньорічні обсяги українсько-пакистанської торгівлі в цивільних сферах досягли 200 млн дол. США, збільшившись за цей період у десять разів зі значним позитивним сальдо на користь України.

ІРП експортує в Україну переважно пластмаси, полімерні матеріали, штапельні волокна, цитрусові, бавовну та рис. В українському експорті переважають зернові й маслинні культури, продукція чорної металургії та машинобудування [5, с. 14–16].

Завдяки зусиллям посольства, 18 листопада 2009 р. Верховна Рада України прийняла Закон, яким ратифіковано конвенцію між урядом України й урядом ІРП про уникнення подвійного оподаткування. Започаткування міжрегіонального та міжгалузевого співробітництва створює основу для безпосередніх контактів між бізнесовими колами України і Пакистану, сприяє налагодженню взаємовигідних контактів між підприємцями двох країн, координації, обміну та систематизації інформації щодо перспективних спільних проектів у різноманітних сферах економіки, освіти, транспорту, освоєнню покладів мінеральних ресурсів, агропромислового комплексу тощо [7].

Результати соціально-економічного розвитку Пакистану в 2010 р., наявні проблеми з питань безпеки, подолання наслідків світової фінансової кризи та природних катаклізмів позначились на загальному стані зовнішньоекономічної активності країни перебування. (За офіційними даними, внаслідок нищівної повені влітку 2010 р. в ІРП постраждало понад 20 млн осіб (1700 загинуло, 2090 – поранено). Зруйновано близько 1 млн будинків, 15 млн осіб залишилися без житла, вийшло з ладу 150 основних іригаційних систем і 4,4 млн акрів посівних площ). З метою недопущення економічного та соціального колапсу в країні, під егідою ООН, низки благодійних організацій і

донорів Пакистан упродовж звітнього періоду отримав близько 2 млрд дол. США міжнародної фінансової допомоги [5, с. 14–16].

З урахуванням цих та інших об'єктивних факторів, у 2010 р. спостерігалось певне уповільнення динаміки українсько-пакистанської торгівлі. За даними Держкомстату України за 2010 р. експорт з України в ІРП склав – 113 млн дол. США, імпорт в Україну – 55,2 млн дол. США, товарообіг 168,2 млн дол. США, сальдо – +57,8 млн дол. США.

Основними статтями українського експорту залишались: продукція металургійної промисловості – 80 млн дол. США; зернові (ячмінь, овес, просо, горох) – 3,2 млн дол. США; напівфабрикати (молочні продукти, яечний порошок) – 1,5 млн дол. США; продукти хімічної промисловості (барвники, синтетичні олії, кокс, нафтопродукти) – 1,5 млн дол. США; машинобудування, сільськогосподарська техніка [6].

З Пакистану імпортувалися: цитрусові – 8,5 млн дол. США; рис – 12 млн дол. США; шкіра та шкіряні вироби – 17 млн дол. США; товари легкої промисловості (тканини, готовий одяг, постільна білизна) – 4 млн дол. США [6].

У січні 2011 р. набула чинності угода між урядом України та урядом ІРП про торгівельне й економічне співробітництво, а в червні – конвенція між урядом України і урядом ІРП про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи.

З травня 2012 р. розпочала свою діяльність спільна ділова рада між Українською торгівельно-промисловою палатою і Федерацією торгівельно-промислових палат Пакистану. 25 липня 2012 р. в м. Києві була підписана Угода між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Пакистан про створення спільної українсько-пакистанської комісії з питань економічного співробітництва [6].

За даними Держстату України, у 2012 р. експорт товарів до ІРП у відношенні до минулого року зменшився на 37,9 %, імпорт збільшився на 78,3 %, зростання експорту послуг становило 83,6 %, імпорт послуг зменшився на 19,2 %. Загальний обсяг торгівлі склав 239,8 млн дол., сальдо – – 6,3 млн дол. США.

Упродовж перших восьми місяців 2013 р. товарообіг склав 220,7 млн дол. США. При цьому експорт товарів до Пакистану становив 153,7 млн дол. США (збільшився на 44,6 % відносно відповідного періоду минулого року), імпорт товарів – 67 млн дол. США (зменшився на 29,8 %), позитивне сальдо – 86,7 млн дол. США.

У першому півріччі 2014 р. зберігається позитивна тенденція збільшення товарообігу, зокрема товарообіг збільшився в порівнянні з першим півріччям 2013 р. на 25,1 % (на 23,35 млн дол. США) та становив 116,51 млн дол. Експорт збільшився на 34,2 % (на 12,93 млн дол.) і становив 50,71 млн дол. США, імпорт збільшився на 18,8 % (на 10,42 млн дол.) та становив 65,80 млн дол. США [3].

У період, коли пакистанський уряд вживає заходи зі стабілізації економіки, відновлення промисловості й сільського господарства, існують реальні можливості активізації широкого спектру українсько-пакистанських торгівельно-економічних відносин.

Серед перспективних проектів – модернізація Карачинського металургійного комбінату – державного підприємства, яке на сьогодні є єдиним інтегрованим виробником сталі в ІРП, співробітництво ХК «АвтоКрАЗ» та «Богдан» із пакистанською стороною щодо виробництва вантажних автомобілів у Пакистан і постачання автобусів, співробітництво в нафтогазовій та енергетичній сферах, а саме – участь українських компаній у проектах розвідки і видобутку нафти й газу, будівництва підземних газосховищ, поставки обладнання для енергогенеруючих компаній. Потенційно привабливими залишаються пропозиції місцевого уряду з модернізації інфраструктури міжнародного морського порту «Казім», розбудови вільної економічної зони довкола порту «Гвадар», участь в окремих проектах із модернізації об'єктів пакистанської залізниці.

Для потреб легкої промисловості, яка є основним виробником експортної продукції Пакистану, з України імпортується обладнання, устаткування та хімічна продукція для текстильних підприємств. Одночасно, збільшується питома вага пропозицій щодо інвестиційного співробітництва, створення в Україні спільних текстильних виробництв і використання операцій з давальницькою сировиною.

Пакистанські бізнесмени активізували пошук можливостей придбання в Україні технологій у сфері енергетики, вагонобудування, вугільній, металургійній, геологорозвідувальній та хімічній галузях. Значно активізувалися торгівельні компанії ІРП, які намагаються закріпитися на українському ринку легкої промисловості, медичного обладнання та в аграрному секторі [5, с. 14–16].

Пакистанська сторона пропонує експорт високоякісного рису і зацікавлена в імпорті з України олійних культур, у першу чергу рапсу. На сьогоднішній день Україна є найбільшим постачальником цієї продукції на пакистанський ринок.

При подальшому плануванні стратегії розвитку економічних відносин України з країнами азійського регіону доцільно врахувати той факт, що пакистанський ринок із 176 мільйонним

населенням є доволі динамічним, отримує суттєві дотації з боку провідних економік світу та може бути вкрай привабливим для України. Увага, яку приділяє пакистанське керівництво окремим економічним проектам і готовність виділяти значні фінансові ресурси на їх реалізацію заслуговують на увагу з боку української сторони.

При розгляді можливостей участі українських підприємств у реалізації масштабних економічних проектів на території Пакистану, уряд країни перебування приділяє підвищену увагу розвитку співробітництва з компаніями, спроможними здійснювати капітальні вкладення у багаторічні проекти, в тому числі за підтримки своїх урядів, або забезпечувати фінансування за рахунок коштів міжнародних фінансових інституцій.

Негативно відображається на динаміці двосторонньої торгівлі недостатня розвиненість договірно-правової бази [7].

Враховуючи вже наявний історичний досвід співпраці між Україною та Ісламською Республікою Пакистан, яку років двадцять тому мало хто б міг спрогнозувати, що вона буде як успішною, так і тривалою, можна зробити висновки: країни, які на сьогоднішній день не є провідними світовими економічними лідерами, будуть і далі активно розширювати свої відносини, знаходячи нові можливості й шляхи розвитку цієї співпраці з країнами, що не володіють на даному етапі сильними економічними потужностями, незалежно від регіону та континенту.

Отже, українська, і пакистанська сторони зацікавлені й готові до подальшого розвитку взаємовигідного торгівельно-економічного співробітництва. Це проявляється у сфері будівництва високотехнологічних проектів, українською стороною активно опрацьовуються питання участі в спорудженні високогірних тунелів, автошляхів, реконструкції мостів і залучення до реалізації низки гідроенергетичних проектів, продовжується робота щодо реалізації напрацювань у просуванні продукції українських машинобудівних підприємств, у першу чергу, енергетичного обладнання, устаткування для харчової та хімічної галузей, важкої автотехніки й тракторів, локомотивів і залізничного рухомого складу українського виробництва.

Список використаних джерел

1. Антохів М. П. Наш інтерес на півдні Азії: щодо перспектив економічного співробітництва Пакистану й України // Урядовий кур'єр. 2012. 11 грудня (№ 231). С. 14–15.
2. Договірно-правова база українсько-пакистанських відносин. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/pak/5153.html (дата звернення: 29.10.2017).
3. Інвестиційне співробітництво України та Пакистану. URL: <http://ukrexport.gov.ua> (дата звернення: 29.10.2017).
4. К истории становления и развития сотрудничества между Пакистаном и Украиной. URL: <http://svit.ukrinform.ua/Pakistan/pakistan.php?menu=attitudes> (дата звернення: 29.10.2017).
5. Макух В. В. Україна і країни Південної Азії: перспективи розвитку співробітництва // Зовнішні справи. 2011. №1. С. 14–16.
6. Посольство України в Ісламській Республіці Пакистан. URL: <http://pakistan.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2017).
7. Черник П. П. Сьогоднішні українсько-пакистанські стосунки. URL: http://www.confcontact.com/2012_06_14/po4_chernik.htm (дата звернення: 29.10.2017).

References

1. Antohiv M. P. Nash interes na pivdni Aziyi: shhodo perspektyv ekonomichnogo spivrobitny'cztva Paky'stanu j Ukrayiny [Our interest is on the south of Asia: in relation to the prospects of economic collaboration of Pakistan and Ukraine]. Governmental courier. 2012. – 11 december. (№231). Pp. 14–15.
2. Dogovirno-pravova baza ukrayins'ko-paky'stans'ky'x vidnosy'n [Base of Ukrainian-pakistani relations]. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/pak/5153.html
3. Investy'cijne spivrobitny'cztvo Ukrayiny' ta Paky'stanu. URL: <http://ukrexport.gov.ua>
4. K istorii stanovlenija i razvitija sotrudnichestva mezhdju Pakistanom i Ukrainoj [To history of becoming and development of collaboration between Pakistan and Ukraine]. URL: <http://svit.ukrinform.ua/Pakistan/pakistan.php?menu=attitudes>
5. Makuh V. V. Ukrayina i krayiny Pivdennoyi Aziyi: perspektivy' rozvytku spivrobitny'cztva [Ukraine and countries of South Asia: prospects of development of collaboration]. External businesses. 2011. №1. pp. 14–16.
6. Posol'stvo Ukrayiny' v Islams'kij Respublici Paky'stan [Embassy of Ukraine in Islam Republic Pakistan]. URL: <http://pakistan.mfa.gov.ua/>
7. Cherny'k P. P. S'ogodnishni ukrayins'ko-pakystans'ki stosunky [Today's Ukrainian-pakistani relations]. URL: http://www.confcontact.com/2012_06_14/po4_chernik.htm

Tetyana Lakhmanyuk

BASIC TENDENCIES OF TRADE AND ECONOMIC COLLABORATION BETWEEN UKRAINE AND ISLAM REPUBLIC PAKISTAN (1991–2014)

In the article an author examines history of Ukrainian-pakistan intergovernmental mutual relations; determines basic conformities to the law and tendencies of origin and development of collaboration between Ukraine and Islam Republic Pakistan, his place in the structure of international relations; lights pre-conditions and factors of adjusting of collaboration between these countries in new geopolitical terms; explores the basic tendencies of becoming and development of connections, mechanisms of forming and realization of valuable bilateral relations; analyses directions of

collaboration between Ukraine and Islam Republic Pakistan, its maintenance and priorities; accents attention on the base of these contacts; shows the place of Ukrainian-pakistan relations in the structure of international relations.

Key words: Ukraine, Islam Republic Pakistan, trade and economic collaboration, relations, foreign policy.

УДК 327(492:477)

Олександр Сободар

ГУМАНІТАРНИЙ ЧИННИК В УКРАЇНСЬКО-НІДЕРЛАНДСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У 1991–2016 РР.

Автор аналізує гуманітарне співробітництво України та Королівства Нідерланди на сучасному етапі. Проаналізована діяльність уряду Нідерландів та гуманітарних фондів цієї країни в Україні. Розкрито співпрацю у культурній сфері, виділено здобутки кооперації у науковій та освітній сфері. Велика увага приділяється діяльності української діаспори в Нідерландах напередодні консультативного референдуму щодо асоціації України і ЄС.

Ключові слова: Україна, Нідерланди, співробітництво, культура, гуманітарна допомога.

Співробітництво у гуманітарній сфері завжди було і залишається важливою складовою двосторонніх відносин. Зв'язки між країнами у цій галузі дозволяють повноцінно зрозуміти стан співпраці між обома країнами, адже ці контакти часто розвиваються незалежно від політичних чи економічних. У той же час успіхи культурної чи освітньої співпраці завжди впливають на розвиток двостороннього діалогу в інших сферах.

Україна, як і будь-яка держава світу, намагається розвивати плідні гуманітарні відносини з усіма країнами світу. Попри це, така діяльність інколи не дає очевидних результатів, як було у випадку з референдумом у Нідерландах щодо Угоди про асоціацію з ЄС. Українсько-нідерландські гуманітарні зв'язки мають давню історію і солідні напрацювання.

Актуальність дослідження відносин України та Королівства Нідерланди у гуманітарній сфері викликана низкою вагомих чинників. Ця країна є одним із головних інвесторів нашої держави, а також залишається одним із найбільших бенефіціаріїв гуманітарної допомоги. У той же час результати референдуму щодо Угоди про асоціацію викликають неоднозначну оцінку українсько-нідерландського співробітництва вітчизняними та закордонними фахівцями. Тому проблема відносин у гуманітарній сфері між Україною та Нідерландами потребує більш детального дослідження. Загалом подібна тематика розглядалася у працях А. Кудряченка [1], Р. Кривоноса [2], М. Миронова [3], С. Віднянського [4].

Формування контактів у гуманітарній сфері розпочалося одразу після проголошення незалежності України. 28 вересня 1992 р. між Державним комітетом України з питань науки і технологій та Організацією з наукових досліджень Королівства Нідерланди був підписаний Протокол намірів про співробітництво. Підписання цього документу було важливим кроком для обох сторін. У той же час, головним документом у цій сфері залишалася Угода про культурне співробітництво між СРСР і Королівством Нідерланди від 14 липня 1967 р., яка не дозволяла повноцінно здійснювати співпрацю у нових реаліях. З метою її оновлення підписана угода про культурне співробітництво від 11 липня 1996 р., яка стала основним документом, що регулює співробітництво у сфері освіти, науки, культури, у соціальній сфері та сфері охорони здоров'я.

Головним аспектом співпраці у зазначеній галузі для Нідерландів залишається надання гуманітарної допомоги. За цим показником Нідерланди знаходяться у четвірці країн ЄС, поступаючи Німеччині й Великобританії, та ділять зі Швецією 3–4 місце [5]. Найбільш відомими нідерландськими гуманітарними організаціями, що діють в Україні, є «Платформа співробітництва Україна-Нідерланди», гуманітарний фонд «Супутник», культурні фонди «Юкрейн Культураліс» («Ukraine Culturalis») та «Матрікс Оранж» («Matrix Orange») тощо. Згадані організації регулярно проводять різноманітні інформаційні та іміджеві заходи, надають гуманітарну та фінансову допомогу. Всього у Нідерландах налічується близько 100 організацій, які співпрацюють у гуманітарній сфері з країнами Східної Європи, зокрема з Україною.

Уряд цієї країни також має декілька програм підтримки нашої держави. Одна з найбільш відомих – MATRA. Започаткована Міністерством закордонних справ Нідерландів у 1994 р., вона покликана підтримати перехідні процеси у країнах Центральної та Східної Європи. Щорічно з нідерландського бюджету виділяється близько 5 млн грн. на різні проекти. Загалом за період 1999–2011 рр. витрачено близько 4 млн євро [6], а за весь період програми втілено у життя понад 600 проектів в Україні [7].